

بدایع و ذایع

نخستین مسافرت مظفرالدین شاه به اروپا

۲

سنت پطر بورغ

پس از آنکه بندگان اعلیحضرت همایونی در يك ماه در كنتر دسویل با آزادی و راحت تمام فارغ از هرگونه رسمیت و قید اقامت فرمودند وقت آن رسید كه رسماً به پطرز بورغ برای ملاقات اعلیحضرت امپراطور و امپراطریس ممالك روسیه تشریف فرما شوند. دریای تخت روسیه قبل از وقت اقدامات لازمه برای پذیرائی موكب همایون بعمل آمده بود گارراه آهن موسوم به نیکولا باشكوه و ترتیب هرچه تمام تر آراسته شده بود و طاق نصرت بسیار با عظمتی كه بیرقهای ایران و روسیه بر بالای آن افراشته شده بود در مقابل گار برپا بود و تمام خانه های شهر نیز برای این موقع آرایش و مزین شده بودند.

در وازه كوشی نوئی نیز سرتا پنا مزین بگل و ریاحین و از دور بقتشنگی هرچه تمام تر نمایان بود. روز ۱۷ ماه ژوئیه سه ساعت بعد از ظهر موكب همایونی در شهر پطرز بورغ نزول اجلال فرمود مقارن ۲ ساعت و نیم بعد از ظهر متدرجا اجزاء دربار امپراطوری و شاهزادگان معظم عموهای امپراطور در گار نیکولا كه با نهایت جلال به گل و ریاحین

و بیرقهای ایران و روسیه مزین شده بود حاضر گردیدند یکدسته قر اول مخصوص از فوج ۸۸ پیاده نظام بابیرق و موزیک در محل توقف قطار بحالت نظامی انتظار میکشد در طرف راست دسته قر اول صاحب منصبان روسی بسر کردگی بارون مانیدورف سر تیب و فرمانده اردوی اول روس ایستاده بودند و بعضی محترمین دیگر از قبیل جناب کونت لانس دورف وزیر امور - خارجه و مسیو میاسوئیه دوایانو نایب وزارت طرق و شوارخ و فرمانفرمای نظامی شهر سنت پترز بورخ و حاکم و کدخدای آنجا نیز حضور داشتند چند دقیقه قبل از ساعت سه اعلیحضرت امپراطور و نوابان :

میشل الکساندر ویچ - ولادیمیر الکساندر ویچ - دیبستری کونستانتیو ویچ - پیر نیکولائیه ویچ - میشل نیکولائیه ویچ - ژرژ و سرژ میخائیلو ویچ - اجزاء و خانواده سلطنتی و شاهزادگان دیگر مثل اوژن و ژرژ ماکسیمیلیانو ویچ - و الکساندر گه اور گیه ویچ رومانوسکی - و دوک دولوشتامبرگت - و نوابان کونستانتین پتروویچ و پیر الکساندر ویچ و والدنبورک - و پرنس لوی ناپلیون - و نوابان ژورژ و میشل دو مکلامبورک سترلیس درگار حاضر گردیدند اعلیحضرت امپراطور لباس فوج معروف سموسکی که دسته قر اول مخصوص خود امپراطور میباشند در برداشتند و حمایل و نشان مکمل بالماس اعلی درجه امتیازات ایران را (قدس یا مقدس) که تمثال مبارک شاهنشاه ایران بر آن نقش شده بود بگردن آویخته بودند در موقع ورود اعلیحضرت امپراطور بگزار دو دسته قزاق کشیک مخصوص در مدخل گار یکی در میدان جلو و

دسته دیگر در حیاط داخل گار برای قراولی حاضر شدند قطار مخصوص همایونی در ساعت سه بگارا وارد شد فوراً اعلیحضرت امپراطور و سایر شاهزادگان عظیم الشان برای استقبال بکالسکه مخصوص که شاهنشاه ایران تشریف فرما بودند نزدیک شدند، اعلیحضرت مظفرالدین شاه از احترامات و حسن پذیرائی که از ابتدای ورود بجاک روسیه از ایشان شده بود از اعلیحضرت امپراطور مراسم امتنان و تشکر را بجسا آوردند در طرف چپ شاه صدر اعظم و در طرف راست میرزا رضاخان وزیر مختار ایران در پترزبورغ قرار داشتند.

پس از معرفیهای مرسومه اعلیحضرتین قوی شوکتین مادامیکه موزیک باهنگ ملی ایران مترنم بود از مقابل صف قراولان مخصوص گذشته در انتهای صفوف بکالسکه سوار شده بطرف قصر سلطنتی معروف به پاله دیور رهسپار گردیدند همینکه مقدمه موکب همایونی وارد خیابان نیوسکی گردید یکمرتبه صدای هورای شعف آمیز خلق انبوهی که در اطراف شارع جمع شده بودند بلند گردید در عقب کالسکه امپراطور بترتیب کالسکه های پرنس های خانواده امپراطوری و بعد کالسکه جناب اشرف اتابک اعظم و کالسکه جناب وزیر امور خارجه و سایر ملتزمین رکاب دوامپراطور، در حرکت بودند تمام خیابان نیوسکی باسلیقه هرچه تمامتر بقالیچه ها و پرده های قیمتی و حاشیه های سبزه و ریاحین آیین و تزیین یافته بود. بمرجرد رسیدن موکب همایونی بمحاذات عمارت امپراطوری معروف بارمیتاژ یکمرتبه صدای شلیک توپهای قلعه کوب از قلاع سنت پیرو و سنت پول بلند گردید اعلیحضرت

مظفر الدین شاه با اتفاق اعلیحضرت امپراطور بقصر مزبور وارد گردیدند و در مدخل عمارت خیابان وزیر اعظم دربار و وزیر تشریفات و نایب وزیر دربار و رئیس مخصوص عمارات سلطنتی مقدم مبارک را پذیره شدند و در داخل سالونهای عظیمه ارمیتاژ سایر ارکان و بزرگان و نجیبای مخصوص دربار امپراطوری بحضور مبارک تشریف حاصل نمودند در تالار زر دا اعلیحضرت ملکه الکساندر افئودور ونا و شاهزاده خانمهای محترمه که از آنجمله نواب علیه اناستازی میخائیلونا و نواب علیه گرانددوشس دو مکلائبورک شورین و نوابان گرانددوشس ماری پافلوفنا و پیلتسانیکو لائیوناو کرتی الکساندر و ناو ماریا که اور کیونا و هان ولادیمیر ونا بودند. مقدم مبارک را پذیرائی و احترامات لازمه بجا آوردند، پس از آنکه بندگان اعلیحضرت بزرگان و اعیان ایرانی را در خدمت ملکه معرفی فرمودند با اتفاق امپراطور بتالارهای داخلی پاله دیور حرکت فرمودند و بالاخره در عمارت مخصوص بخودشان که در رقص ارمیتاژ معین شده بود استراحت فرمودند چند لحظه بعد اعلیحضرت مظفر الدین شاه با ملتزمین رکاب در کالسکه های شش اسبه قرار گرفته بطرف عمارت امپراطریس که در یکی از اضلاع پاله دیور واقع است حرکت فرمودند و در تالار معروف به مالاشیت که داخل آن تمام از سنگهای قیمتی مزین و مرصع است با ملکه و امپراطور دیگر باره ملاقات دست داد و در همانجا اعلیحضرت امپراطور نشان مرصع درجه سنت اندره را بدست خود بحضور اعلی تفویض داشتند.

شب روز و رود تمام شهر مفصلاً و مجللاً چراغان شده بود و روز بعد یعنی ۱۸ ژوئیه هیئت بلدیه شهر سنت پترز بورغ بریاست مسیوله لیائوف کدخدای شهر بانان و نمک که برسم روس در سینی طلای مینا ترتیب شده بود بحضور اعلی باریافته و آلبوم بسیار قشنگی که مشتمل بر دور نماها و صور را بنیه و عمارات متفرقه سنت پترز بورغ بود تقدیم پیشگاه همایونی نمودند سپس اعلیحضرت شاهنشاهی در کنار زورق بخاری از شط نوا گذشته بقلعه سنت پیرو سنت پول تشریف فرما شدند و در آنجا تاجی از زرسرخ که مزین بعلامت شیر و خورشید ایران بود بیادگار در روی مقبره الکساندر سوم امپراطور مرحوم نصب فرمودند - در این موقع بندگان اعلیحضرت بصاحب منصبی که ملازم حضور و مواظب تشریفات بود شفاها فرمودند که ذکر خیر مرحوم الکساندر سوم که روحش در جوار قدس آسوده باد هیچوقت از زبانها محو نخواهد شد و مآثر خیریه عهد سلطنت ایشان و همت بلند و رای ارجمند آن مرحوم در زمان حکمرانی امپراطور نیکولای دوم جانشین بلند قدر ایشان همچنان برقرار است و همواره دولت قویمه روسیه رو بترقی و فزونی خواهد داشت و نیز فرمودند که اگر چه شخصاً بملاقات آن امپراطور عظیم القدر نائل نشده ولی نام بلند و نیات مقدسه ایشان مایه زندگانی جاوید و بقای ابدی آن مرحوم است و مثل آن است که دست اجل ابداً به بنیان عمر ایشان خللی نرسانده باشد .

ژنرال ارسینوف Arseniow آجودان مخصوص که ملتزم حضور

مبارك بود اظهار داشت كه فردا فرمایشات مبارك را بحضور امپراطور ابلاغ نخواهم نمود در ورود و خروج موكب همایون توپهای قلعه شليك سلام و احترامات نظامی را بجا آوردند پس . از بازدید کلیسای مزبور اعلیحضرت بتماشای ضرابخانه تشریف بردند و در آنجا مسیودیت وزیر مالیه روسیه یکقطعه مدال طلا كه بیادگار تشریف فرمائی اعلیحضرت پادشاه ایران در ضرابخانه دولتی سكه شده بود حضور مبارك تقدیم داشت . در ساعت چهار بعد از ظهر اعلیحضرت مظفرالدین شاه بطرف پطرهوف عمارت بیلاقی امپراطوری حرکت فرمودند اعلیحضرت ماری فه او دورونا والده امپراطور و نوابان میشل الكساندرویچ ولیعهد و گرانددوشس الكسا الكساندرونا خواهر امپراطور مقدم همایونرا پذیرفتند نواب میشل الكساندرویچ ولیعهد مخصوصاً از پطرهوف باستقبال مقدم شاهنشاه ایران به پطرزبورغ آمدند و از آنجا مجدداً در ملازمت شاه به پطرهوف مراجعت كردند در ایوان گرانديپاله جنابان وزیر اعظم دربار و وزیر تشریفات از بندگان اقدس شاهنشاهی استقبال و پذیرائی نموده در اینموقع نیز تمام ملتزمین ایرانی حضور داشتند بعد از انجام مراسم پذیرائی اعلیحضرت پادشاه ایران به آپارتمان مخصوص كه برای ایشان در عمارت پطرهوف معین شده بود تشریف فرما و در آنجا تا موقع شام رسمی كه محض تجلیل مقدم شهریاری در تالار معروف پطرهوسكى گرانديپاله میبایست منعقد شود استراحت فرمودند

در وقت شام اعلیحضرت امپراطور و امپراطریس مقابل یکدیگر مقام گرفتند و اعلیحضرت شاهنشاه ایران در دست راست امپراطریس جلوس فرمودند و دست چپ امپراطور اعلیحضرت ملکه یونان نشسته بودند و در اواسط شام اعلیحضرت امپراطور نطقی مبنی بر سلامتی وجود مسعود شاه ایران و سعادت و اقبال این مملکت فرموده جام با ده نوشیدند و موزیک آهنگ ملی ایران را مینواخت پس از آن اعلیحضرت شاهنشاه ایران در جواب امپراطور خطا به ای مشتمل بر سلامتی امپراطور و امپراطریس و سایر شاهزادگان خانواده امپراطوری قرائت فرموده جام شربتی نوشیدند و ارکستر آهنگ ملی روسیه را مترنم گردید پس از صرف شام امپراطور و امپراطریس با مهمان عظیم الشان خود در ایوان جلو عمارت که بطرف مرتبه فوقانی باغ پطرهوف مشرف بود برای صرف قهوه تشریف فرما شدند و ارکستر در باغ بنواختن آهنگهای دلپذیر و نعمات طرب انگیز مشغول بود در ساعت نه و نیم بعد از ظهر اعلیحضرت شاه ایران و ملتزمین در معیت نوایان ولیعهد و گرانددوک الکسی الکساندر و بیچ از عمارت پطرهوف بطرف گار حرکت فرمودند در گار نواب ولیعهد از حضور شاه مرخصی گرفته موکب همایون شهر یاری با قطار مخصوص که در گار حاضر بود بسمت پترزبورغ معاودت فرموده و در عمارت از میتاژ امپراطوری استراحت فرمودند. روز نوزدهم ماه ژوئیه اعلیحضرت امپراطور روسیه قشونی

را که در آنوقت در اردوی کراسنونه سلو مجتمع و حاضر بودند از سان مبارک گذرانیدند در این عرض لشکر قریب هفتاد و دو فوج پیاده نظام و ۱۴۳ سکا درون سوار و ۱۴ سوتیناس قزاق و ۴۶ باطری توپ از حضور اعلی با کمال آراستگی و نظم گذشتند که روی هم رفته عدداً ۳۹ سرتیپ و هزار و سیصد و چهارده صاحب منصب کل و جزء ۳۲۴۵۹ سپاهی بودند. فرمانده کل این قشون نواب ولادیمیر الکساندر ویچ فرمانفرمای قراولان مخصوص امپراطوری قشون ساخلو شهر سنت - پترزبورغ بود و نواب گراندوک پول الکساندر ویچ سمت فرماندهی گارد مخصوص و نواب گراندوک دیمیتری گوستانتو ویچ سمت فرماندهی بریگاد اول قسمت دوم سواره گار را داشتند .

اعلی حضرت شهریاری در ساعت یازده صبح با ملتزمین ایرانی و صاحب منصبان روسی که بخدمت ایشان مقرر شده بودند باردوی کراسنونه سلو وارد شدند و برای این موقع لباس سرتیپی ایران و نشان و حمایل سنت آندره را زیب پیکر مبارک فرموده بودند اعلی حضرت امپراطور در ایستگاه راه آهن مقدم مهمان عزیز خود را پذیرفته باتفاق بتالارهای سلطنتی تشریف فرما شدند و در ثانی از آنجا سوار کالسکه شده بطرف اردو حرکت فرمودند نواب والا گراندوک الکسی الکساندر ویچ هم باجناب اشرف اتابک اعظم در کالسکه دیگر نشسته متعاقباً التزام رکاب همایون را داشتند در ورود بار دو اعلی حضرت امپراطور باسب

سوار شدند و اعلیحضرت مظفرالدین شاه با اعلیحضرت امپراطریس الکساندرافه اودورونا در درشکه رو بازی نشسته باتفاق باجمع بسیاری از صاحبمنصبان که تمام لباسهای رسمی خیلی باشکوه در برداشتند از جلو صفوف عبور فرموده بسراپرده امپراطوری که برای توقف و سان سپاه معین شده بود تشریف فرما شدند پس از اتمام دفیله در همان سراپرده ناهار صرف فرموده سه ساعت بعد از ظهر باتفاق امپراطور و امپراطریس تاگبار آمده بسنت پترزبورغ مراجعت فرمودند .

روز بعد اعلیحضرت شاه و همراهمان ایشان مقارن ساعت یازده صبح برای تماشای باغ مجمع النباتات سن پترزبورغ در کشتی بخاری سوار شده بجزیره ابوتیکر که باغ مزبور در آنجا واقع است تشریف بردند در موقع حرکت موکب همایونی توپهای قلعه سنت پیر و سنت پول شلیک و سلام نظامی بجا آوردند جناب وزیر فلاح و خالصجات امپراطوری در باغ مجمع النباتات برای پذیرائی مقدم همایونی حاضر بودند و پس از آنکه کاملاً گردش فرمودند اعلیحضرت بعمارت ارمنی تاژ معاودت کردند سه ساعت بعد از ظهر هیئت سفراء و مأمورین خارجه مقیم دربار روسیه در حضور مبارک شرفیابی حاصل کردند و اندکی پس از ساعت ۴ موکب همایونی با ملتزمین در درشکه نشسته به اسکله امپراطوری موسوم به پل نیکولا برای رفتن به پطر هوف نزول اجلال فرمودند جناب امیرال اولان نایب

وزارت بحريه و جمعی ديگر از صاحبمنصبان عمده از اعليحضرت استقبال نموده و در التزام ركاب مبارك به ياكتم مخصوص امپراطوری موسوم به الكساندری سوار شدند و با مر مبارك ببيرق علامت اينكه وجود مبارك ميل ندارند كه توپخانه قلاع و بنا در اطراف شليك سلام بدهند بر فراز دكل كشتی افزاشته شد و در ساعت چهار ساعت و چهل و پنج دقيقه كشتی الكساندری لنگر برداشته بجانب بطره هوف رهسپار گرديد ماداميكه كشتی همایونی از مقابل سفينه نيكس آلمانی كه مكتب عمليات شاگردان مدرسه بحری است ميگذشت تمام شاگردان و ملاحان بترتيب خوشی در روی دكلها و کنار كشتی صف بسته بانفاق آهنگ موزيك هور اولوازم احترامات نظامی را مچري داشتند پنج ساعت بعد از ظهر اعليحضرت شهر يار ايران به بطره هوف رسيدند و در ساعت ۷ و نيم در تالار بالانش بشام خصوصی و خانواده مهمان امپراطور و امپراطريس بودند اعليحضرتين دو امپراطريس ماری فه او دورونا و الكساندر افه او - دورونادر وسط دو طرف ميزه مقابل يكديگر نشسته بودند و در دست راست ماری فه او دورونا اعليحضرت شاه ايران وزير دست شاه اعليحضرت امپراطور و ملكه يونان قرار داشتند در تمام طول مدت شام ار كستر درباری بنواختن نواهای ملی دولتین و مقامات طرب - انگيزه مداومت داشت بعد از صرف شام اعليحضرت ماری فه او دو - رونا بانواب عليه گراندوش الكساندر و نا از گراندپاله حر كت

کرده به عمارت بیلاقی الکساندری تشریف بردند در ساعت نه برای تجلیل مقدم پادشاه ایران در تماشاخانه مخصوص پطرهاوف يك مجلس تماشای بسیار مطبوع که مرکب از يك پرده پاله بارب بلو و يك پرده پاله پاکتیا بود بازی نمودند در این مجلس غیر از اعلیحضرت شاهنشاه و امپراطور و امپراطریس الکساندرافه او دورونا و سایر اعضاء خانواده امپراطوری ملتزمین رکاب پادشاه ایران و سفراء خارجه و وزراء و صاحب منصبان بزرگ نظامی و غیر نظامی و فرمانده کشتی نیکس آلمانی نیز شرف حضور داشتند .

روز ۲۱ ژوئیه مقارن ظهر پذیرائی رسمی اعلیحضرت در سفارت ایران بعمل آمد تالارها و پله مدخل سفارت در نهایت مطبوعی و سلیقه تزیین شده بود و در کریاس عمارت یکدسته از کستر رومن و یکدسته نوازندگان بالالایکا مشغول سازندگی بودند، جناب وزیر مختار ایران يك پرده شمال اعلیحضرت پادشاه ایران را که در روی صفحه نقره نقش شده بود اطراف آن بالماس بلیریان (بریان) مزین بود يك قطعه آلبوم بسیار ممتاز که مشتمل بر صور اعضاء خانواده امپراطوری بود حضور مبارک تقدیم داشت چند تن از اشخاص متفرقه و بزرگان روسیه نیز در عمارت سفارت حضور مبارک مشرف و معرفی شده و هر يك به فراخور حال خود بعضی تحفه ها و یادگارها بخاکپای اقدس شهر یاری پیشکش نمودند .

پس از انجام توقف اعلیحضرت در سفارت باتفاق گرانددوك پول الكساندر ویچ برای تفریح و تماشای تزار سكوئیه سلو حرکت فرمودند در گار اینمحل ژنرال ماژوریونین رئیس اداره عمارات امپراطوری و بعضی از کارگذاران عمدۀ آن محل از موكب همایون استقبال و پذیرائی بجا آوردند و یکدسته گارد مخصوص با بیرق و موزیک نیز در خارج گار برای انجام مراسم سلام نظامی حاضر شده بودند اعلیحضرت شاه با گرانددوك بدرشکه سوار شده بتفرج پارك رفتند و بعد از تفرج پارك به قصر بزرگك تشریف فرما شده و در آنجا وزیر دربار اعظم و بزرگان دیگر مقدم مبارك را دریافتند اعلیحضرت در همین عمارت ناهار سردی که تهیه شده بود صرف فرموده بعد از ناهار بتفصیل مشغول تماشا و گردش تالارها و ابنیه قصر مزبور گردیدند چون گردش بانجام رسید از نواب گرانددوك اظهار امتنان و خداحافظی نموده با قطار مخصوص بسنت پترزبورغ معاودت فرمودند .

رتال جامع علوم انسانی

روز ۲۲ ماه ژوئیه موافق اخبار روزنامهجات اعلیحضرت شاهنشاهی بتماشای تالارها و دالانهای موزه معروف ارمیتاژ تشریف بردند و یکدسته قراول کشیک در اطراف پله و معبر اعلیحضرت مظفرالدین شاه تا موزه ارمیتاژ صف کشیده بودند پس از تماشای موزه اعلیحضرت همایون بمنزل مراجعت فرموده آن روز را دیگر

جائی تشریف نبردند .

روز ۲۳ ماه ژوئیه نزدیک ظهر شاهنشاه ایران باتفاق سویت در حالتی که دو شاطر و دو پیشخدمت و پیشخدمت باشی دربار پیشاپیش برای هدایت میرفتند از تالارهای جدیدالبنای عمارت ار میتاژ عبور فرموده بسالون غربی و عمارت داخله پاله دیور تشریف بردند و از آنجا بتالار مالاشیت رفته با اعلیحضرت امپراطور و امپراطریس ملاقات نمودند .

هنگام ظهر اعلیحضرت شاه ایران و امپراطور و امپراطریس و سایر شاهزادگان و محترمات خانواده امپراطوری بترتیبی که ذیلا نگارش میرود از تالار مالاشیت بتالار کونسرت تشریف فرما شدند اعلیحضرت امپراطریس الکساندر افه ادور و نسا با اعلیحضرت مظفرالدین شاه اعلیحضرت امپراطور با ملکه یونان نواب گرانددوک میشل نیکولایه و بیچ با گرانددوشس اناستازی میخائیلونا شاهزاده خانم مکلامبورک شورین نواب گرانددوک میشل الکساندر و بیچ ولیعهد با گرانددوشس ماری پافلوفنا و بعد بترتیب سایر شاهزادگان و شاهزاده خانمهای محترمه دونفر بدونفر باز و داده باطاق ناهارخوری داخل گردیدند .

آنروز ناهار در سر میزهای گرد متعدد که هر کدام گنجایش ده نفر را داشتند منفردا صرف شد یکی از میزها مخصوص با امپراطور

و خانواده سلطنتی بود امپراطور و امپراطریس الکساندر فتودورونا در مقابل یکدیگر نشستند در دست راست امپراطریس اعلیحضرت شاه ایران و گراندوشس ماری پافلوفنا قرار گرفتند و در دست چپ ایشان نواب ولیعهد و گراندوشس ملیت سانیکولاثیونا جاداشتند در دست راست امپراطور اعلیحضرت ملکه یونان و نواب گراندوک ولادیمیر الکساندر ویچ و در دست چپ ایشان نوابان گراندوشس اناستازی میخائیلونا و گراندوشس دوم کلامبورک شورین و گراندوک میشل نیکولائییه ویچ نشسته بودند پس از صرف ناهار اعلیحضرت مظفرالدین شاه از اعلیحضرت امپراطریس و سایر شاهزاده خانمهای معظمه و دایع و خداحافظی نموده با اعلیحضرت امپراطور به گار نیکولا تشریف فرما شدند دو دسته سوار قزاق کشیک مخصوص امپراطوری از جلو و عقب کالسکه‌ها ملازم داشتند و یکدسته قراول مخصوص هم از فوج هشتاد و هفت پیاده نظام با بیرق و موزیک در مدخل گار نیکولا صف بسته بودند و وزراء در بار و طرق و شوارع و جنگ و سایر کارگذاران و صاحب منصبان نظامی و غیر نظامی نیز در جلواتالارهاییکه برای استراحت اعلیحضرتین معین شده بود ایستاده بودند چند نفر از قونسولهای ایران و بعضی ایرانیهای دیگر مقیم سنت پترزبورغ نیز برای عرض بندگی در گار حاضر شده بودند اندکی قبل از ساعت دونوابان گراندوک میشل الکساندر ویچ ولیعهد و سایر شاهزادگان معظم

خانواده امپراطوری و غیره بگزار وارد شدند و قدری بعد کالسکه اعلیحضرت پادشاه ایران و امپراطور و ملتزمین بترتیب در گارنرول فرمودند مادامیکه اعلیحضرت پادشاه ایران با اعلیحضرت پادشاه ایران با اعلیحضرت امپراطور وداع و خداحافظی مینمودند در نزدیک کالسکه مخصوص موزیک نظامی لاینقطع مشغول نواختن آهنگ ملی ایران بود دو ساعت بعد از ظهر قطار مخصوص شهر یاری از سنت پترز-بورغ بطرف ویرزبولوسرحد آلمان حرکت نمود و صاحب منصبان روسی و وزیر مختار ایران تا آنجا شرف ملازمت رکاب همایونرا داشتند.

کولونی

میان شهر سنت پترز بورغ و پاریس شهر کولونی که یکی از بلاد معتبره و سواحل شط دن و محل عبور راه آهن است فاصله شده و موکب همایونی روز پنجشنبه ۲۶ ژوئیه در ساعت هفت و ۴۰ دقیقه باین شهر رسید و بنا بر اراده سنیه ملو کانه دو روز در آنجا توقف گردید از آنجا که مسافرت اعلیحضرت در خاک آلمان غیر رسمی بود لهذا ورود موکب همایونی بشهر خیلی ساده و خالی از هر گونه تکلف بعمل آمد مسیو شتول ورك قونسول ژنرال ایران در گار برای درك مقدم مبارك شهری حاضر بود و از آنجا موکب همایون و ملتزمین را به هتل گران الکتور که از بناهای عالی و نمره اول شهر کولونی است هدایت نمود مرتبه اول و دوم این هتل برای اقامت دربار

شاهنشاه ایران معین شده بود و محض عرض خدمت و اظهار افتخار صاحب هتل در بالای درب ورود هتل سایه بان ماندنی و ایوانچه ترتیب داده بود و بالای عمارت نیز بیرق شیروخورشید ایران را بر پا نموده بود .

چند لحظه بعد از ورود اعلیحضرت مظفرالدین شاه میل بتفریح رگرددش شهر نموده سوار کالسکه شدند و مسیوشتول ورك برای معرفی و هدایت موکب همایونی بمحلات و باغات و عمارات معظمه شهر التزام رکاب را داشت قبل از مراجعت به هتل اعلیحضرت بیعضی از مغازدها تشریف بردند و مبلغی هم خرید فرمودند در موقع ناهار که مقارن ظهر در هتل صرف شد موزیک فوج هفتم توپخانه پیاده در میدان جلو عمارت هتل بنواختن نواهای طرب انگیز که خیلی منظور خاطر ملو کانه است مشغول گردید بعد از ناهار شهریار ایران مسیو تونگر عکاس دربار امپراطوری را که برای برداشتن عکس مبارک آمده بود با نهایت لطف اجازه فرموده چند شیشه عکس انداختند بعد از ظهر اعلیحضرت شاه بتماشای باغ تاریخ طبیعی کولونی تشریف بردند مدتی با کمال دقت بدیدن حیوانات غریب الخلقه و نباتات بدیعه که مخصوصاً در این باغ کلکسیون جامعی از آنها موجود است سرگرم شدند در باغ و خارج باغ هر جا که موکب همایون میگذاشت مردم با شعف و شور قلبی اظهار خوشوقتی و سرور خود را از مقدم آن

مهمان گرامی مینمودند روز جمعه صبح دیگر بار اعلیحضرت شاه در حالتی که مسیو شتول ورك شرف ملازمت داشت با کالسکه بگردش شهر تشریف بردند و پس از تفریح برای صرف ناهار بهوتل مراجعت فرمودند دو ساعت بعد از ظهر حرکت بطرف پاریس مقرر شده بود و تا زمان حرکت اعلیحضرت میل فرمودند که کلیسای بزرگ کولونی را که از بناهای معروف دنیا است تماشا کنند در ساعت يك بعد از ظهر حرکت فرموده بکلیسای مزبور که کمال قرب جوار را به هوتل داشت تشریف بردند و مسیو کناپ هوزن کشیش آنجا مراسم ادب را بجا آورده بزبان فرانسه فرمایشات و سؤالات اعلیحضرت را جواب داد بر حسب میل مبارک دستگاه ارك کلیسا را بنوازش در آوردند و بندگان اعلیحضرت با حضور و تأمل تمام آهنگی را که با کمال استادی میزدند استماع فرموده و در خروج از کلیسا مبلغ یکهزار مارك بصندوق اعانه کلیسا مرحمت فرمودند از کلیسا موب همایونی و ملتزمین مستقیماً بگاری که قطار مخصوص در آنجا منتظر بود تشریف فرما شدند این قطار مرکب از سه دستگاه کالسکه های مخصوص امپراطوری بود که برای اعلیحضرت معین شده بود و شش دستگاه کالسکه های سواری دیگر که کالسکه های خوب داشت و از کمپانی بین الملل اجاره شده بود .

پس از آنکه بسیو شتول ورك از حسن خدمت او مهربانیهای شاهانه فرمودند اعلیحضرت مظفرالدین شاه بکالسکه سوار شده در سر ساعت دوازده گار کولونی بطرف سرحد فرانسه حرکت فرمودند .
(ناتمام)